

ВАЛЕНТИН ТАРАСЕНКО,

доктор соціологічних наук, професор кафедри теорії та історії соціології Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, провідний науковий співробітник Інституту соціології НАН України

Соціологія на шляху до нової якості — інтелектуального глобалізму

(Роздуми з приводу двох книжок)

Коллінз Р. Социология философий. Глобальная теория интеллектуальных изменений / Пер. Н.С.Розова, Ю.Б.Вертгейма. — Новосибирск: Сибирский хронограф, 2002. — 1281 с.

Ещенко П.С., Арсеев А.Г. Куда движется глобальная экономика в XXI веке? — К.: Знання України, 2012. — 479 с.

Бувають книжки, зокрема й у царині соціології, для усвідомлення яких простого рецензування недостатньо. Потрібно щось більше, ніж звичайна рецензія, що має, на думку декого, крім усього іншого, і “благородне в основі своїй прагнення рецензента перевершити автора, у разі виникнення розбіжностей, мірою наближення до істини...” [Тавризян, 1990: с. 168].

Роздуми, здається, саме і є тим “чимось більшим”, що не потребує ані демонстрації переваги рецензента, ані строгого дотримання його аналітичною рефлексією сюжетів розглядуваної книжки. Такі роздуми можуть навіть уводити думку в бік від тематики й проблематики публікації, не залишаючи авторів рецензованої праці підстав скаржитися чи то на некоректність рецензента, що іноді трапляється, чи то навіть на приписування авторів хибно зрозумілих положень, що теж буває. Роздуми — дещо інший спосіб руху критичної думки, ніж при рецензуванні, коли вона зобов’язана не відволікатися і не виходити з контексту висновків автора книги. Отримуючи імпульс від прочитаного, рефлексія рецензента йде у вільне плавання роздумів, фантазій, інтуїтивних здогадок, обґрунтувань тощо, ясна річ, певною мірою наближаючись, певною мірою віддаляючись від самої книги та поглядів її автора.

Приблизно на таку форму спілкування з авторами вибраних праць розрахований даний матеріал. Специфіка його впливає з тієї обставини, що книжки, кожна з яких присвячена особливій тематиці, не розглядають і не аналізують соціологію як науку, але, втім, спонукають до роздумів про неї саме як про науку. Вони не мають прямого зв'язку між собою, незіставні ані тематично, ані методологічно і, здавалося б, настільки віддалені одна від одної, що й пов'язати їх ніяк не можна. І все одно між ними існує невидимий зв'язок — через однакове ставлення їх до соціології, отже, зв'язок, опосередкований самою соціологією. Звісно, книги не однаковою мірою соціологічні, але вони свідчать про соціологію, про її стан. От це свідчення, та ще кризь призму глобалістських бачень, на мій погляд, і пов'язує їх інтимно між собою.

Про що конкретно свідчать ці книжки? Про те, що в соціології посилюється процес структурної перебудови, переходу до нових теоретико-методологічних установок, а загалом — до нової епістемологічної якості. Соціологія поступово долає себе шляхом виходу за свої раніше встановлені дисциплінарні межі. Це — складний, тривалий і суперечливий процес, що стосується передусім теоретичної соціології. І книжки “Соціологія філософії. Глобальна теорія інтелектуальних змін” і “Куди прямує глобальна економіка у XXI столітті?” показують, наскільки соціологія виїшла за межі свого вчорашнього стану, демонструють можливість пізнання тих аспектів соціального світу, яких раніше в нього або зовсім не було, або взятися до вивчення їх соціологія не могла через свою наукову обмеженість. Ці книжки знаменують собою тяжіння соціології до інтелектуального глобалізму, що претендує на тотальність, але не шляхом узагальнювального синтезу, а шляхом еклектичного (плюралістичного) поєднання, складання і змішування різноманітного. У результаті має утворитися велетенська “каша” знань, що охоплюють реальність, раніше недоступну для соціології. Це — утворювана всепланетарна, глобалістична реальність, що має інші риси, ніж та локальна реальність, котра десятиліттями сприймалася як стабільно одна й та сама, вельми звично впізнавана в дослідницьких практиках соціології.

Саме в цьому когнітивному ресурсі, якщо розглядати його із загальнометодологічної точки зору, формується нова якість соціології, становлення якої, мабуть, завершиться із виконанням новітніх фундаментальних завдань даної науки: принципової зміни предметної області, що підлягає глобальному науковому інтересу соціології (отже, трансформації її об'єкта і предмета); переструктурування (має виникнути мегарівень соціології, позаяк колишній її макрорівень застосовно до глобальності виявляє недостатність свого гносеологічного потенціалу); кардинального оновлення поняттяво-термінологічного апарату напрямі конструювання понять високого категоріального рівня, що виражають рефлексійну здатність у соціології в площині її інтелектуального глобалізму; збагачення наукового інтелекту соціології за рахунок активізації її трансдисциплінарних зв'язків і взаємодій (запозичення із сусідніх наук знань про глобальну реальність, методів, методологій і “переплавлення” їх у казані адаптації до власних пізнавальних завдань); зрештою, підготовки соціолога-спеціаліста, здатного вивчати питання соціальної і соціологічної епістемології глобальної світ-системи.

Слід зауважити, що поняття “якість соціології” поки не розроблене ані в даній науці, ані, скажімо, в епістемології чи філософії, здатних із загальнометодологічної позиції оцінювати потенціал наук, їхнє місце і роль у системах пізнавального процесу. Утім, видається, можна запропонувати дефініцію якості соціології, якщо подати її як універсальну визначеність. У цій площині якість соціології становить таку фундаментальну характеристику, котра, з одного боку, визначає результат інтеграції пізнавально-дослідницьких властивостей, здібностей і можливостей соціології, а з іншого — загальний стан соціології як особливої науки на тому чи іншому етапі її

розвитку, зокрема її дисциплінарний формат, епістемологічну природу і рівень наукового інтелекту.

Дисциплінарний формат — це загальна форма (версія), в якій виступає соціологія як самостійна наука в той чи той історичний момент, це, якщо казати фігурально, її “обличчя” серед інших наук. Візьмемо, до прикладу, соціологію, творцями якої були такі першосоціологи, як О.Конт і Г.Спенсер. Вона існувала в позитивістському форматі, спираючись на загальнонаукові принципи пізнання. Паралельно з’явилася соціологія К.Маркса, Ф.Енгельса — дещо інший формат, а далі версії соціології пішли, так би мовити, косяком: розуміюча соціологія, феноменологічна соціологія, структуралістська соціологія тощо. Вони вказують на те, що розвинена, багатоякісна й багатобічна соціологія може існувати у вигляді множини дисциплінарних форматів.

Епістемологічна природа соціології — характеристика її когнітивної здатності, що залежить від застосовуваних методологій, дослідницько-пізнавальних технологій, конкретних методів і процедур поняттєвого апарата. Скажімо, та ж таки соціологія Маркса, що сповідувала методологію і пізнавальні технології діалектичного матеріалізму, не збігалася за своєю гносеологічною природою із позитивістською соціологією, хоча мала точки дотику з нею. У неї не лише свій головний метод, а й поняттєво-категоріальний арсенал. Якщо ж розглянути гносеологічну природу, наприклад, соціології функціоналістського формату, то уявляється опорна її методологія взаємовідносин цілого (системи) та його елементів (частин), тобто, зрештою, методологія соціального порядку. Звідси впливає фундаментальна роль основної категорії для соціології цього типу — “соціальний порядок”. А якщо звернути увагу на феноменологічну версію соціології, то вочевиднється суб’єктивність її методології, тож висновок напрашується сам по собі: за своєю епістемологічною природою ця соціологія настільки унікальна, що є незіставною з іншими соціологіями. Одне слово, епістемологічна природа соціології як науки різниться, і це означає, що ані способи здобуття соціологічного знання, ані саме знання не можна розглядати в єдиному ключі, в контексті тієї самої якості соціології.

Науковий інтелект соціології — функціональне поєднання розуму, здорового глузду, уяви й інтуїції (звісно, у головах соціологів), що забезпечує в єдності рефлексії і саморефлексії продукування соціологією ідей, побудову картин соціального світу, розуміння цього світу і самої себе. Інтелект — центр, ядро соціологічної свідомості, без якого остання ніколи не стала би професійною свідомістю, а соціології були б недоступні такі загальні шляхи пізнання, як рефлексія і саморефлексія. Перший шлях — через рефлексію — означає спрямованість соціологічної свідомості на об’єкт, соціальну реальність, відкриття, пізнання її властивостей і розуміння реальності у світлі цих властивостей. Другий шлях передбачає спрямованість соціологічної свідомості на саму соціологію, концептуальне розуміння нею самої себе і крізь цю призму — розуміння (бачення) соціальної реальності. Годі й казати, що коли соціологія концептуально усвідомлює себе суто в позитивістському варіанті, то й явища соціального життя вона бачить ізоморфними собі, тобто теж у позитивістському “оформленні” їхніх властивостей і функцій. Без сумніву, постструктуралістська соціологія спотворює бачення соціальної реальності такою самою мірою, якою вона спотворює розуміння самої себе. Реальність виявляється перетвореною на символи, коди, знаки, симулякри тощо, позаяк сама соціологія в цій версії кодується, стає знаком і симулякром науки.

Таким чином, виникнення нової якості соціології ґрунтується на фундаментальних передумовах — кардинальних змінах у царині її дисциплінарного формату, епістемологічної природи і наукового інтелекту. Поштовх цим змінам надала глобалізація, на виклики якої соціологія змушена реагувати так, щоб і сама глобалізува-

лася, інакше вона не зможе вивчати явища й процеси даного класу. У такий спосіб формується гілка глобальної соціології, що безпосередньо відображає становлення нової якості всієї соціології як наукової дисципліни.

Ясна річ, щоб мати більш-менш повне уявлення про означені зміни і формування нової якості соціології, слід було б описати все це, що, однак, не входить тут у мої наміри. Важливо тільки наголосити, що епістемологічна якість соціології завжди в динаміці. Можна навіть виокремлювати етапи її розвитку або типи за змістом. Наприклад, один вид — якість класичної соціології, що не мала навіть фахівців у своїй царині (навіть чи того ж О.Конта, К.Маркса чи Г.Спенсера можна визнати фахівцями-соціологами), інший, контрастний їй вид — якість постнекласичної соціології. Якщо описувати їхню когнітивну специфіку, то, напевно, цей опис охоплюватиме широкі набори характеристик.

Далі доведеться зосередитися на змінах (які вже відбуваються, і які ще можливі) у системі соціологічного мислення та в його ядрі — науковому інтелекті. Зміни тут зумовлені впливом не лишень глобалізації, а й розвитку теоретичної соціології у ХХ столітті, коли була реалізована велика інтегральна тенденція, що виводить інтелект соціології на граничні рубежі її макрорівневої організації та відкриває шлях соціології до мегарівня. Російський історик і теоретик соціології Ю.Давидов, говорячи про особливості еволюції теоретичної соціології ХХ століття, назвав ті з них, котрі, на мій погляд, не могли не детермінувати саме цей вектор руху соціологічної науки. Це, зокрема, боротьба реалізму та номіналізму, кризової та стабілізаційної свідомості, загальних (інтегративно зорієнтованих) і часткових (диференційовано зорієнтованих) концепцій і теорій, актуалізація “колишніх” теорій (“ренесанси” — марксистський, веберівський, дюркгаймівський, зіммелівський та ін.) як спосіб виходу соціології із загальнотеоретичної кризи, синтез історії й теорії соціології, зрештою, діяльність теоретиків і шкіл, що створили великі системи соціологічних знань (П.Сорокін, Т.Парсонс, Р.Мертон, Ю.Габермас, Е.Гіденс, Дж.Александр, П.Штомпка та ін., школа неомарксизму) [Давыдов, 1995]. Треба сказати, що надбанням ХХ століття була також радянська соціологія, котра припинила своє існування у 90-ті роки.

На базі цих змін і метаморфоз науковий інтелект соціології набував епістемологічної потужності, здатності до широкого охоплення проблематики, проникливості, глибини теоретичного бачення, інтересу до глобальних питань соціального світу і фундаментальних аспектів самої соціології. Соціологічне мислення почало активно проникати у сфери мислення інших наук, піддаючи його власній рефлексії, збагачуючись його досягненнями, певним чином трансформуючи їх. Яскравим виявом цього процесу стала книжка “Соціологія філософій” Рендалла Коллінза, яку соціологам, як справедливо наголосив Н.Розов, варто засвоїти. Вона свідчить про вихід теоретичної соціології на рубіж інтелектуального універсалізму.

Книгу присвячено аналізу глобального об’єкта — розумового розвитку людства упродовж 25 століть на прикладі філософії, філософського мислення. Тут поєднуються історія і теорія останнього. Книжка вражає не тільки масштабом аналітичного охоплення філософських ідей і шкіл (на 1670 мислителів, поданих Коллінзом у їхніх “горизонтальних” і “вертикальних” зв’язках), а й глибиною проникнення соціології в лоно філософії, а також сміливістю прямого залучення філософії в орбіту соціологічного пізнавального інтересу.

З появою такої книжки можна, гадаю, говорити про початок зворотної логіки взаємовідносин між соціологією і філософією — їхній вектор тепер тягнеться від соціології до філософії, котра, хоч і являє собою вищу теоретичну й інтелектуальну реальність, перетворюється на предмет дослідницького інтересу соціології. Якщо раніше “законодавчий” методологічний розум філософії був спрямований на соціо-

логію, а філософія, так би мовити, “власноруч” конструювала свій науковий імідж, то тепер соціологічний інтелект спрямований на філософію, і соціологія створює свій образ філософії. Але для цього їй необхідно або піднятися на рівень філософської свідомості, або здійснитися над ним.

Ситуація, здавалося б, неймовірна, але вона може мати продовження. Якщо ця лінія розвитку соціології у бік інтелектуального глобалізму не перерветься і настане черга соціологів писати “Соціологію історій”, “Соціологію політологій”, “Соціологію політекономій”, “Соціологію мистецтв”, “Соціологію культур”, “Соціологію релігій” тощо, то сьогодні навряд чи можна передбачити, яким стане інтелект “соціологічного монстра”. Чи не підпорядкує він собі все це духовне багатство, перетворивши його на свій надоб’єкт? Принаймні сьогодні не скажеш, де майбутні соціології будуть ставити його, інтелекта, маркерні стовпи для окреслення дисциплінарних меж. А тим часом певний перший крок до “соціології історій” було зроблено ще наприкінці XIX століття німецьким філософом і соціологом Паулем Бартом (1858–1922), який написав книжку “Філософія історії як соціологія”, де подав історію у вигляді конкретної соціології [Барт, 2011].

Звісно, рух соціології в цьому напрямі не буде прямолінійним, адже вона не може розширювати межі свого пізнання до нескінченності, хоч і нестримно збільшує кількість когнітивних практик. Як привести їх до спільного знаменника, якщо вони розпоршені? Тому глобалізм наражається передусім на внутрішньосоціологічні перепони. Зокрема, його потужно стримує свого роду “лінгвістичний поворот”, за якого в соціології пізнання соціальних явищ і процесів на основі відображення їх витісняється маркуванням (позначенням) їх, що абсурдно з точки зору досягнення істини, а також способу конструювання соціологічного об’єкта, бо із пізнання вимивається позитивне знання і цей об’єкт виявляється “порожнім”. Треба сказати, що в посткласичній соціології частішають випадки конструювання “порожніх” об’єктів і оперування ними. Лише один приклад: хто пояснить, навіщо потрібен у соціології запропонований Бурдье термін “поле політики”, якщо задовго до нього вироблено зручніший, точніший (з точки зору політичного досвіду) і прийнятний термін “сфера політики” (до речі, сам Бурдье цього чітко не пояснив). Термін “поле політики” означає “порожній” соціологічний об’єкт, він є тільки символ, якому французький соціолог приписує свій суб’єктивний смисл. Навіть якщо визнати, що термін має онтологічний аспект (відповідно до Бурдье, у цьому плані політика зводиться до певних позицій у реальному соціальному просторі як просторі “другого порядку”, що утворюють певне “поле” особливих відносин), та все одне питання залишається: чому пізнання утворює саме “поле”, а не сферу відносин?

Безумовно, тут приховані певні епістемологічні проблеми, порушені Бурдье, і їх ще доведеться ретельно проаналізувати. Їхній стрижень — суперечливий зв’язок між відображенням і позначенням у пізнавальному процесі соціології, питання про знання і його підміну, про значення маркерів, про суперечливу необхідність мати в соціології крім звичайної “природної” мови ще й мову штучну.

Справді, якщо явище дістає відображення, то суб’єкт, котрий пізнає, здобуває знання про нього у вигляді його образу. Тоді змістом цього знання стають відображені властивості явища. Якщо ж його не відображають, а тільки позначають, наприклад символом, то де цей образ і цей зміст? Їх немає. Тоді про знання явища не має сенсу говорити, воно підміняється значенням символа, яке йому приписує автор позначення. Так виникає ситуація заперечення теорії пізнання протиставленням їй теорії позначення і значення, а також теорії конструювання. Ситуація заперечення поступово захоплює і соціологію, в тому числі й українську, котра вельми слабо вивчає і розуміє свої епістемологічні проблеми. Звісно, глобалізація в соціології не може просто переступити цю суперечність чи оминати її, суперечність має бути усу-

нута з її шляху, але коли і яким чином, покаже майбутнє. Ясно одне: при вивченні надоб'єкта соціологія не може спиратися на теорію позначення і значення, що не забезпечує позитивного знання про об'єкт, а тільки на теорію пізнання.

Книжка “Куди прямує глобальна економіка у XXI столітті?” П.Ещенко й А.Арсеєнка належить до шеругу книжок, які свідчать про формування нового об'єкта соціології, іменованого “надоб'єктом”, з яким соціологія приречена на зустріч і встановлення дослідницько-пізнавальних контактів. Книга безпосередньо присвячена міждисциплінарному аналізу багатовимірних і внутрішньо суперечливих процесів глобальної фінансово-економічної кризи в контексті сучасних трансформацій світової економіки, теоретичним проблемам, пов'язаним із пошуком моделей нового суспільства. Важливий аспект аналізу і теоретичних висновків авторів, з точки зору предмета цих міркувань, стосується проблеми відносин між економікою та суспільством. На їхню думку, попри кризу глобальна економіка просувається до нової якості, і це потребує побудови нового суспільства.

Україні потрібна стратегія інноваційного розвитку, ґрунтованого на перетвореній моделі економіки, в якій має поєднуватися комбінація елементів індустріального й інформаційного типів відтворення¹. Але яка будова суспільства має відповідати такій економіці і процвітати завдяки їй? Ясна річ, глобалізоване суспільство — як частина планетарного надсуспільства, що формується, адже і перетворена національна економіка мусить стати елементом світогосподарства й відображати відповідні його риси.

Уявлення про надсуспільство як універсальний продукт глобалізації зафіксовані в новітній суспільствознавчій, зокрема й соціологічній, літературі, та й сам термін “глобалізація” доволі детально проаналізований у контексті близьких до нього або контрастних термінів “регіоналізація”, “локалізація”, “інтеграція”, “інтернаціоналізація”, “націоналізація” тощо [Цимбал, 2009: с. 4]. Видається, найбільш обґрунтованим у цьому плані є термін “глобальне надсуспільство”, введений у науковий обіг російським філософом, логіком і соціологом О.Зинов'євим, котрий виходив із того, що, на його думку, після Другої світової війни відбувся “великий еволюційний перелом” — перехід від “епохи суспільства до епохи надсуспільства” [Зинов'єв, 2000: с. 13].

Суспільство, за Зинов'євим, проходить три еволюційні етапи: досуспільство, суспільство, надсуспільство. Останнє — це така спільнота людей, що формується із суспільств (тобто вже наявних спільнот) та їхнього матеріалу і в якому виникають організаційно-функціональні структури, що перевищують такого штибу утворення в суспільствах, із яких це надсуспільство будується (наддержава, надекономіка, надкультура, надідеологія тощо). Зинов'єв схарактеризував два способи надсуспільного будівництва — колишній радянський і західноєвропейський.

Термін “глобальне надсуспільство” позначає його всепланетарну масштабність. Напевно, він не може бути ширшим за термін І.Валерстайна “світ-система”, якщо останній інтерпретувати однозначно як фіксацію всепланетарної суспільної світ-системи. Тоді матимемо новий однозначний термін для зображення глобального надсуспільства — “всепланетарна суспільна світ-система”.

Кілька термінів для позначення цього утворення знаходимо у Ю.Габермаса: “світове суспільство”, “глобальне суспільство”, “постнаціональне суспільство”. У.Бек, розрізняючи глобалізм, глобалізацію і глобальність, сконструював термін “світове суспільство без світової держави і світового уряду” [Бек, 2001: с. 29].

¹ Див.: *Ещенко П.С., Арсеєнка А.Г.* Куда движется глобальная экономика в XXI веке? — К., 2012. — С. 477.

Глобалізації та глобалізму протистоїть антиглобалізм, що не визнає формування світового надсуспільства з тієї причини, що держави не відмовляються від своїх національних кордонів, інтересів, культур тощо, не делегують у світовий центр (наприклад, ООН) свої місцеві фундаментальні функції, хоча взаємовідносини одне з одним ущільнюються. У цьому плані оперують термінами “спільнота держав”, “спільнота суспільств”, “спільнота націй, народів” та ін.

Що ж, якщо планетарне суспільство не формується, а формуються світові або регіональні агрегати (союзи, групи) держав, суспільств, націй, народів, то для соціології вони все одно є надоб'єктами, зустріч з якими готує їй складні гносеологічні труднощі. Як вивчати ці агрегати в цілому? Адже соціологічна наука дотепер мала досвід вивчення конкретних суспільств: американська соціологія — свого, німецька — свого, російська — свого тощо. Надоб'єкт виходить за межі конкретних об'єктів, тобто суспільств, і, мабуть, не можна екстраполовати на нього ані властивості й особливості локального суспільства, ані досвід вивчення його в рамках певної національної соціології. Найімовірніше тут потрібен досвід усіх національних соціологій, але як його об'єднати — шляхом узагальнення чи еклектичного змішування одного з іншим? У цьому питанні можна вбачати одну із перших методологічних проблем зустрічі соціології із надоб'єктом, котрий, без сумніву, відрізнятиметься іншою якістю від будь-якого конкретного об'єкта (суспільства).

Інша проблема: чи буде народжуватися надсоціум при формуванні надсуспільства і які сигнали засвідчуватимуть це? Тобто, іншими словами, чи можлива і чи відбувається соціальна глобалізація, яка забезпечить виникнення якогось надсоціального утворення? Адже соціум і суспільство не тотожні, хоча їх нерідко ототожнюють. Суспільство синтезує в собі й відображає різні реальності: соціальну, економічну, природну, політичну тощо. Воно щось більше, ніж будь-яка із його реальностей. Крім того, соціальне, що існує в конкретному локальному суспільстві, відрізняється від соціального іншого суспільства. Звідси наступне питання: чи можуть поєднатися, скажімо, українська соціальна якість зі шведською соціальною якістю, щоб у результаті утворився певний гібрид? Якщо взяти той самий агрегат суспільств, то чи охопить їх соціоцентризм, чи матимуть (утворять) вони єдине соціальне середовище, яке б і постало як певне надсоціальне утворення, що підноситься над соціальними реальностями суспільств, із яких складається агрегат?

У своїй праці “Постнаціональна констеляція і майбутнє демократії” (1998) Ю.Габермас, коли говорить про те, що теперішні суспільства, які мають конституції національних держав, дедалі більше “відкриваються” в бік підготовленого економікою світового суспільства, називає три форми глобалізації, що увиразнилися у світовому інтеграційному процесі: господарську, інформаційно-комунікативну й обмінну (ринкову) [Хабермас, 2005: с. 273–279]. Говорити про культурну глобалізацію, коли відсутній спільний для народів, націй, країн, суспільств культурний субстрат, не має сенсу. Ну, а що робити із соціальною глобалізацією? У цьому питанні Габермас вирішив прислухатися до думки “євроскептиків”, котрі заперечують наявність такої глобалізації, оскільки, на їхню думку, не виконуються принаймні три умови її можливого розгортання: не існує загальноєвропейського громадянського суспільства, відсутній загальноєвропейський народ, не сформувалося загальне замовлення (інтерес) на такого штибу глобалізацію. До речі, й у світовому масштабі немає відповідних умов для соціальної глобалізації. Їх не створює своєю діяльністю ООН, яка є вільним співтовариством держав, але не співтовариством громадян світу, з яких міг би скластися планетарний народ.

З точки зору Габермаса, роль громадян світу, якщо вони з'являться, виняткова. Саме вони здатні за межами національних держав створювати демократичним шляхом спільноти (наприклад, космополітичні партії, незалежні надорганізації), гро-

мадську думку, культурні зразки, стереотипи свідомості, традиції й норми діяльності тощо, і все це може покласти початок соціальній глобалізації.

Отже, соціальна глобалізація не відбувається ані в регіональному, ані в планетарному суспільному просторі, котрого нема, проте вона можлива, якщо за кордонами національних держав складеться соціальна діяльність вільних громадян (світу чи регіону). Ясна річ, соціологія поки не може описувати соціальну реальність якогось глобального рівня, оскільки її немає. Але коли вона з'явиться, то для пізнавального контакту з нею соціології доведеться розробляти відповідні поняття і терміни. Іншими словами, вона муситиме інтелектуально підвестися, щоб поняттєво “схопити” соціальну надреальність. Безумовно, нові поняття і терміни позначатимуть вищій щабель структурної організації соціології — мегарівень, який уже формується, щоправда, із понять, які відображають не соціум, а суспільство (“світове суспільство”, “світ-система”, “глобальна економіка”, “світовий ринок” тощо).

Годі й казати, що поняття мегарівня — не власне соціологічні, вони спільні, функціонують в інших науках (як, до речі, і “старі” поняття “суспільство”). Через ці поняття соціологія засвоює знання інших наук, збагачується ними, інтелектуально глобалізується.

Отже, що впливає із цих міркувань? На чому варто було б поставити крапку? Напевно, виникає, по-перше, відчуття того факту, що нова якість соціології формується, хоча доводиться визнати, що цей процес перебуває в початковій стадії, радше в зародковому стані. По-друге, соціологічна наука (як її особлива версія — глобальна соціологія) береться безпосередньо до вивчення спільного для багатьох наукових дисциплін надоб'єкта — глобального суспільства, що виникає, в якому, наголошу ще раз, поки відсутнє надсоціальне. У решті випадків соціологія намагається описувати глобальні або подібні до них процеси та явища зі звичної точки зору локального суспільства. Їй треба буде чимало зробити у плані пізнання форм соціальної інтеграції.

Джерела

Барт П. Философия истории как социология / Пер. с нем. М.С.Моделя, 2-е изд. — М.: Книжный дом “Либроком”, 2011.

Бек У. Что такое глобализация? — М.: Прогресс — Традиция, 2001.

Давыдов Ю.Н. Эволюция теоретической социологии XX века // Социологические исследования. — 1995. — № 8. — С. 53–59.

Зиновьев А. Глобальное сверхобщество и Россия. — Мн.: Харвест; М.: АСТ, 2000.

Тавризян Г.М. Рецензия на метод, или метод рецензии // Вопросы философии. — 1990. — № 12. — С. 168.

Хабермас Ю. Политические работы / Сост. А.В.Денежкина; пер. с нем. Б.М.Куратова. — М.: Праксис, 2005. — С. 273–279.

Цимбал Т.В. Образи соціального порядку в сучасних теоріях глобалізації : Дис. ... канд. соціол. наук. — Київ, 2009.